

תענית כט

משה שווערד

1. ADDENDUM - ספר אז ישיר - בין המצרים מאמר ג טעם קביעת זמן האבלות בתשעה באב ולא בעשרה באב

2. תוספות על מגילה דף ה/ב

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו. קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי והא אמרינן (תענית דף ל:): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ויש לומר דלא רצה לעוקרו אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות אי נמי יש לומר דרצה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר ר' יוחנן (שם כט:): אילו הואי התם קבעתיה בעשירי:

3. שערים מצויינים בהלכה

ובמנחת חינוך (מצוה שא) הקשה, היאך אמר ר"י הכי, וכי בדידה תליא מילתא, הלא הוא מדברי קבלה כמש"כ בירמיה כמובא בסוגיין, ותירץ דבירמיה לא כתוב באיזה יום יתענו, אלא החדשים כתוב, צום הרביעי וצום החמישי וצום העשירי כו', והוכיח בראיות מסוגיין ומדברי הגמ' ר"ה (יח:): דיש שם פלוגתא בימים, ולכן אמר ר"י דהיה להם לקבוע בעשירי.

4. ילקוט ישעיהו

אמר ר' יוחנן אילמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי וכו'. [בספר זכרון יהונתן (ח"ט סי' ב) מקשה: דר' יוחנן גופיה סובר בב"ק (כב, א), אשו (השולח את הבערה והזיק) משום חציו (חייבו הכתוב, דאיהו קעביד, דהוי כזרק חץ, רש"י). ומפרש הנימוקי יוסף: דאזלינן בתר מעיקרא, ונחשב כאילו באותה שעה נעשה הכל, מאחר שכבר שלט בה החץ, והוי כאילו נגמר הכל ברגע הראשון, ע"כ. א"כ הרי שפיר קבעו בתשיעי, שאז הוצת ההיכל באש, והוי כאילו נשרף לגמרי באותה שעה. ומתיר: דמ"מ כיון דבעשירי נשרף רובו של היכל, היה לן לקבוע התענית ביום זה, כי התענית הוא זכר לחורבן, ואז היה החורבן יותר גלוי וידוע לכול, עכ"ל.]

ובספר ויקהל משה (על דיני מלאכת מחשבת בשבת, סי' ד ענף א הוספה ב) מביא מספר שיח השדה שהביא תירוץ בשם האבני נזר, דסברת הנמרי' היא רק כשדנין לגבי חיובי האדם המדליק, אבל כשדנין לגבי הדבר הנדלק, אז תלוי בזמן משך העשיה, וא"כ לגבי קביעת יום הצום שאין לנו לדון על חיובי המדליקים, רק על אבידת ביהמ"ק הנשרף, שפיר היה מן הדין לקבועו בי' באב.

5. בן יהודע על תענית דף כט/א

שם בעל החוטם מתבקש. הא דקראו לרבן גמליאל בעל החוטם, [1] רמז להם אף על פי שהגזרה נגזרה עתה על רבן גמליאל בלבד, אין זו צרת יחיד, אלא ודאי אחריו יכנסו להריגה עוד כמה וכמה מן חכמי ישראל, ורבן גמליאל בשביל שהוא הגדול נכנס תחלה, כדרך החוטם שנכנס או יוצא תחלה קודם שאר הגוף, מפני שהוא בולט ויוצא מן הגוף. [2] או יובן קראו בעל החוטם, שבו יהיה ניכר צורת הגוף יותר, וכן בנשיא ניכר כבודו של ישראל. [3] או יובן כי בחוטם תלוי חיות האדם, כמו שמצאנו ביומא דף פ"ה ע"א לענין פקוח נפש, אפילו אבא שאול מודה דעיקר חיותא באפיה הוא, דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, לכן הנשיא שהוא גדול הדור שחיות ישראל תלוי בו קראו בשם חוטם. [4] או יובן קראו בעל החוטם דמזון האדם בעולם הזה באכילה שבפה, ומזון האדם בגן עדן הוא בריח שבחוטם, ורמז להם כי עתה בא קיצו שיפטר מן עולם הזה, ויהיה ניזון בגן עדן בחוטם. ולפי פירושו רש"י שהוא רצונו לומר קצין בדורו, לכך כפל דבריו לומר הוא קצין מצד כבוד עצמו, וקצין מצד כבוד אבותיו. או בעל החוטם כחכמים בעלי תורה, ובעל החוטם כצדיקים בעלי מצות:

6. ילקוט ישעיהו

אישתבע לי אישתבע ליה. אע"ג שדבר זה אינו בידו אלא ביד הקב"ה, י"ל שהוא היה בטוח בזכותו, שאם יצילו ממות, יבוא לעוה"ב. ועוד דהא נודרין להרגין ומבטל בלבנו (נדרים כו, ב) כל כה"ג, והקב"ה רצון יראיו יעשה, לכך יצאה ב"ק ואמרה שהוא מזומן לחיי עוה"ב. עיון יעקב.

7. בן יהודע על תענית דף כט/א

ואתו הגמון מזומן לחיי עולם הבא. הדבר יפלא, דלפי דעת רבינו האר"י ז"ל מזומן לחיי עולם הבא הוא גדול מבין עולם הבא, ובמה זכה אותו הגמון כל כך בפעם אחת בלי הדרגות. [1] ונראה לי בס"ד דאין הכי נמי יבא בגלגול ויעשה מצות ומעשים טובים, שיהיה ראוי על ידם להיות מזומן לחיי עולם הבא. [2] או יובן הכונה שיהיר נתלה ברבן גמליאל בעליה שיעלה עמו, כספינה של אש שמושכת עמה ספינה פשוטה, והולכת כמוה עמה ביחד ממש:

8. ילקוט ישעיהו

ולא זכינו להיות נזכרין נאמנים וכו'. שאתה מחריב ביתך. רש"י בע"י. (וז"ל העיון יעקב: עיין בפ"ה דמס' שקלים, דגזברים הם הממונים, שממון הקדש תחת ידם, וכדי שלא יתחלל מעות הקדש, היו זורקין המפתחות למעלה, והא דקפצו ונפלו לתוך האור, כדי שלא יתעללו בהם אויבים, ויצטרכו לגלות להם, היכן המעות של הקדש גנוז.)

9. תוספות על מגילה דף ה/ב

ממעטין רוצה לומר שלא יהו ששים כלל וחמירי מתשעה באב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת דאם כן היה לו לפרש השיעור מה הוא קורא ממעט:

10. ילקוט ישעיהו

כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך כשנכנס אדר מרבין בשמחה. קשה להול'ל בקיצור, משנכנס אדר מרבין בשמחה, דלמה הוצרך להקדים ענין אב. וכפי הפשט י"ל שקדם ענין אב, לרמז שכשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, ומעט מעט יתרבה האבילות עד יום תשיעי, ויום תשיעי חמור מכולם, שמוטל עליו חמשה עיניי, כן דומה בדומה משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמנם גודל השמחה ביום י"ד וט"ו. אמנם נראה עוד לפרש, כדחז"ל שנחרב הבית על עזבם תורת השם, וידוע שבימי אסתר קיימו התורה ברצון, כדחז"ל (שבת פח, א): קיימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר. ולכן דומה בדומה בשיקול אחד, כפי גודל הצורך, שצריך לדאוג בתשעה באב שנחרב הבית על עזיבת התורה, כך יהיה השמחה גדולה בפורים על קבלת התורה, ולרמוז לזה, קדם לומר שכשם שמשנכנס אב, ודו"ק. (אורה ושמחה, לבעל שבט מוסר, סוף מגילת אסתר).

11. ילקוט ישעיהו

✓ דו"ק משנכנס אדר וכו' פורים ופסח. וקשה, הרי פסח הוא בניסן, גם מה משמיענו בזה. י"ל דרש"י רצה לרמן, שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני לענין קריאת מגילה, כדי להסמיך גאולה לגאולה כדאמרינן במגילה (ו, ב). (שור"ת בית נפתלי סי' לג וכן כתב בשור"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' שא). ובספר האשל (מערכת א אות ב) תירץ: ע"פ מ"ש החת"ס, דלהכי אדר הוא כולו שמחה, משום דיום ט"ו באדר, הוא תחילת ל' יום ששואלין ודורשין לפני הפסח, כדאמרינן בפסחים (ו, א), נמצא ימי הפורים ופסח חבוקין זה בזה, לכן נקט רש"י שניהם.

12. ריטב"א על תענית דף כט/ב

גמ' כשם שאמרו משנכנס אב [וכו'] אמר רב פפא הילכך בר ישראל וכו' עד דברי מזליה. ואע"ג שאין מזל לישראל הני מילי בשאר ימים אבל בשני חדשים אלו יש מזל שכן נגזר עלינו מן השמים, ואפשר עוד דמזל לאו דוקא אלא על הגזירה קרי מזל בלשון בני אדם:

13. מהרש"א על תענית דף כט/ב

גמ' באב דריע מזליה כו'. באדר דבריא מזליה גם שאמרו אין מזל לישראל מ"מ מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חובה כדאמר לעיל:

14. ילקוט ישעיהו

וְיִשְׂרָאֵל סֵפֶר הָאֵשֶׁל (מערכת א אות יא): עיין חת"ס (ארי"ח סי' קסו), ששאל לו אחד על מה ולמה השמיטוהו רבותינו הטור והשו"ע, ולא הביאו דין זה בשו"ע, וכבר כתבתי בזה במקו"א. וכעת נ"ל, דאפ"ל דחשו מפני המינים והמוסרים עתה בעוה"ר, והם ימסרו להשופטים, לומר דמה שיצא הישראל צודק בדינו, לא מפני שהאמת אתו, אלא עמדו בדין בחודש הזה, שבריא מזלו של ישראל, ורוע מזלו של העכו"ם, אבל באמת הצדק עם העכו"ם, וע"כ מטעם זה השמיטוהו רבותינו בעלי השו"ע מלהביא דין זה, כן נ"ל, עכ"ל.

15. בן יהודע על תענית דף כט/ב

אלו דקלים וכלי פשתן. יש לדעת מאי רבותייהו להני טפי מאחרים. ונראה לי בס"ד דאמרו רז"ל בגמרא, לא גלו ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ועסקו בתורה, מפני שרתמרים שהם מתוקין פותחין הלב בתורה, גם עוד כתב בקהילת יעקב ז"ל בשם הרב משה קורדוירו ז"ל, תועלת גדולה בלבישת פשתן לחיים ולמתים, לגדולים ולקטנים, שמציל מכל קטרוגים. ע"ש:

16. בן יהודע על תענית דף כט/ב

כריח שדה של תפוחים. נקיט תפוחים שהתפוח משולש במראה וריח וטעם, כן יעקב אבינו ע"ה הוא קן האמצעי שהוא משולש, ולכן זכה לשלשה שמות ישראל יעקב ישורון

17. תוספות מסכת תענית דף כט עמוד ב

של תפוחים - י"מ תפוחים כריח אתרוגים.

18. ספר אז ישיר - ירח האיתנים

סגולת ארבעת המינים ❦ ————— ❦ • אז ישיר ❦ תפה

ויש להטעים אף את המנהג לאכול את האתרוג על דרך זו, שאנו אוכלים אותו להראות שאף אנו מבקשים להיות כן, תלמידי חכמים ובעלי חכמה ומצוות, המקיימים את רצון הקב"ה, ומשמרים את המסורה ואת התורה שבע"פ.

❦ אתרוג ולא תפוח

מרגלא בפומיה דאינשי שפרי העץ מומנו אכל אדם הראשון תפוח היה. אין מקור לדבר זה, ובפרט שבמדרש לא מצינו דעה שפרי עץ הדעת תפוח היה. אך נראה לבאר את שורש הטעות שהפרי מומנו אכל אדם הראשון באמת אתרוג היה, ונקרא שמו תפוח, ומחמת כן נשתרשה טעות זו שאדם חטא כשאכל תפוח.

ישנם מקורות רבים מהם נראה שהן במקרא והן בחז"ל כי פרי האתרוג מוכנה תפוח, אע"פ שאינו דומה לפרי המצוי בזמננו הנקרא אף הוא תפוח.

הנה יצחק אבינו אמר ליעקב כאשר נכנס אליו בבגדי עשיו "ראה ריח בני כריח השדה", ודרשו חז"ל (תענית דף כ"ט) "ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כריח שדה של תפוחים". ובתוס' (שם) פירשו ש"מ"ו "תפוחים כריח אתרוגים".

ובמהרש"א ציין לתרגום יונתן על הפסוק "כתפוח בין עצי היער" שהכוונה לאתרוגים. ופירש המהרש"א שיצחק אבינו התכוין לומר שנוסף מומנו ריח גן עדן, שריח אתרוגים הוא ריח גן עדן, שהרי אילן שאכל מומנו אדם הראשון אתרוג היה. ולבגדים הללו שהיו שייכים לאדם הראשון ונגנבו ע"י נמרוד, יש ריח של גן עדן.

רג. וז"ל המהרש"א:

19. ילקוט ישעיהו

וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. פירוש דגיהוץ של בבל אינו יפה כ"כ, אבל גיהוץ של א"י היה יפה, כמו שמצינו בפסחים (קט, א): ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל וכו', במה משמחם וכו', ונשים במאי, תני רב יוסף, בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין. וכתבו שם התוס' (ד"ה בא"י וכו'): אבל בבבל לא היו בקיאין לגהץ, כדאמר בתענית גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. וע"ע תוס' במד"ק (כג, א ד"ה ואמר לאחותה וכו').

20. הר"ן על הרי"ף מסכת תענית דף ט עמוד ב

וכבוס זה האסור בשבת של ט' באב לא לכבס עכשיו דוקא אלא אפי' במכובסין קודם לכן אסורין ללבישה ולא ללבישה בלבד אלא אפי' בין ללבוש בין להציע במטה אסור בין באיש בין באשה ואפי' במטפחות הידים והשולחן הכל אסור תדע דאמרינן בגמרא דבטלי קצרי דבי רב ומשמע דלגמרי בטלי:

21. רא"ש על תענית פרק רביעי - סימן לב

משנכנס אב ממעטין בשמחה. [דף כט ע"ב] שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת [דף כט ע"א] אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה [דף כט ע"ב] אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עובד כוכבים באב לישתמיט ליה דריע ליה מזליה. ובאדר ניזל בהדיה דתקיף מזליה. אסורין לספר ולכבס אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר. ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור. וקיימא לן הלכתא כרב ששת באיסורי ועוד דלישנא דמתניתין דקתני ומלכבס מוכח כן דלר"נ הוה ליה למימר אסור ללבוש כלים מכובסין. ולא מסתבר למימר דרב נחמן שרי למלבוש כלים שנתכבסו קודם לכן ולא אסר ללבוש אלא כלים שנתכבסו באותה שבת דמילתא בלא טעמא היא. ועוד דתניא כוותיה אסור לכבס לפני ט' באב אפי' לכבס ולהניח אחר תשעה באב.

22. גבורת ארי מסכת תענית דף כט עמוד ב

לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר. וקשה לי מאי אסורים לכבס דתנן הא בלבישה תליא איסורא ולא בכיבוס. ונראה לי דלרב נחמן ליכא איסור אלא בתרתי במכבס בשבוע זו ולבושה אחר כך אבל ללבוש המכובסים קודם שבוע זו אי נמי לכבס בשבוע זו ולהניח לית לן בה. והא דתנן אסור לכבס רישא דמילתא נקט ולכבס וללבוש קאמר אי נמי סתם כביסה ללבוש בשבוע זו קיימי משום הכי נקט לכבס וכהאי גוונא מצינו ריש פרק קמא דסוטה (דף ד') התם אמר ר"י כדי לשתותו והכא אמר כדי מזיגת הכוס הכוס ולשתותו. והא דנקט כדי מזיגת הכוס להוד משום דסתם מזיגה לשתותו מיד קיימא כדי שלא יתקלקל כדפירש רש"י התם. והכי נמי אמר התם גבי לצלות ביצה דאמר רבי עקיבא התם אימא כדי לצלות ביצה ולגומעה משום דסתם צלייה הוי לגמעה מיד אבתרה בעודה חם כדפירש רש"י התם והכי נמי דכוותיה.

23. תוספות מסכת תענית דף כט עמוד ב

מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד - (ובטבול יום) ובפ' אלו מגלחין (מו"ק דף יד.) דקאמר וליטעמיך הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' דפריך יאמרו כל החלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר ומתריך זה אזורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק אחד וא"כ דוקא להם אבל לנו ודאי אסור אפי' אין לנו אלא חלוק אחד שאין אנו אוגדין אזור על חלוקות שלנו ולא הוי אזורו מוכיח עליו וכן צריך לזוהר שלא לכבס המצנפת בחול המועד אף על גב שאין לנו אלא אחת אבל מ"מ יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לשכוב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבסם בחול המועד.

24. גבורת ארי מסכת תענית דף כט עמוד ב

לייט עלה אביי. קשה לי וכי יש כח לאמורא לאפלוגי אברייתא וכל שכן למילט עלה ואי משום דדייק לה ממתני' דקתני בה' מותרין והוה ליה לומר רבותא טפי דאפילו בו' מותרין שמע מינה דלייתא לברייתא הא לאו דיוקא הוא דיש לומר חמישי דפסיקא ליה דמותר כל היום קתני אבל ו' לא פסיקא ליה דמקצתו מותר מן המנחה ולמעלה אבל למטה לא. לא קתני. אי נמי חמישי דשרי לכתחלה בכל ענין קתני אבל ו' דלכתחילה מכבס בה' אלא דיעבד אם לא כיבס בה' מכבס בו' דאי לא קאמר וכהאי גוונא אמרינן דאי לא קתני. מיהו בפרק ט"ז דשבת (דף ק"כ) אמר נמי כהאי גוונא תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלה רב מיהו לא דמי כל כך דשני רב דרב גובריה דאמרינן בכל מקום רב תנא ופליג:

25. שפת אמת על תענית דף כט/ב

שם בגמ' לייט עלה אביי כו' נראה לפרש על שלא נזהר לכבסו מקודם בחמישי ולא על גוף הכיבוס דמן המנחה ולמעלה דמתיר הברייתא רק למה גרם לבוא לכבס בת"ב [וכן פי' הר"ח, ובוזה מיושב מ"ש הב"י (ס' תקנ"א) ע"ד התוס' שהתירו לכבס בט"ב שחל ביום ה', מהא דלייט עלה אביי, ולהנ"ל א"ש דלא לייט אביי אלא בחל ט"ב בע"ש שהי' יכול לכבס בחמישי אבל לא בחל בה' שלא הי' יכול קודם ובע"ש אין פנאי]:

26. שערים מצויינים בהלכה

ומה דמצינו בש"ס הרבה פעמים הלשון לייט עלה אביי, ותמהים העולם למה השתמש בלשון קללה על כל דבר שלא נראה לו. ויש להעיר דהלשון "לייט" אינה קללה ח"ו, אלא שהשתמש בלשון חריף, כמבואר מדברי התוס' במס' כתובות (ב: ד"ה פשיט רב אחאי) שפי' ר"ת, שכל אמורא היה תופס לשונו, כמו "פשיט רב אחאי", וכן במס' סנהדרין (ג:): "מגדף בה רב אבהו", וכן במס' ב"ק (קיב:): "תהי בה ר' יוחנן", וכן במס' ברכות (כט.) והכא "לייט עלה אביי".

1. ספר שפת אמת - שמות - פרשת שקלים - שנת [תרמ"ד]

כשם משנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. פרשנו כפי מה שממעטין בשמחה באב. כך מרבין בשמחה באדר כדכתיב שישו אתה מושו כל המתאבלים וכתוב נהפך לאבל מחולינו. פרשנו כי מה שהיו יכולין להשיג בזמן המקדש בכח השמחה. משיגין עתה ע"י אבילות.

2. משך חכמה על שמות פרק יד פסוק כט

והמים להם חומה מימינם ומשמאלם - בהתבונן בדרכי התורה נראה כי במצות מעשיות כמו עו"ג ועריות יש כרת וסקילה ושאר מיתות ומלקות לא כן בנמוסיות ומדות כמו מחלוקת לשון הרע רכילות גזל אין מלקות דהוי לאו הניתן לתשלומין או דהוי לאו שאין בו מעשה, אולם זה דוקא ביחיד העושה אבל אם הצבור נשחתיך בזה מצאנו להיפך בירושלמי דפאה (א-א) דורו של דוד כולם צדיקים היו וע"י שהיו בהן דילוטורין היו נופלים במלחמה כו' אבל דורו של אחאב עובדי עו"ג היו וע"י שלא היו בהן דילוטורין היו יורדים למלחמה ומנצחין בו, שאם הצבור נשחתיך בעו"ג ועריות ע"ז נאמר (ויקרא טז, יז) השוכן אתם בתוך טומאותם אבל בנמוסיות ומדות לשון הרע ומחלוקת ע"ז כתוב (תהלים נז, ו) רומה על השמים כו' כביכול

סלק שכינתך מהם, וגדולה מזו אמרו (יזמא ט) שבמקדש ראשון היו עו"ג עריות כו' ובמקדש שני היו עוסקין בתורה ובמצות כו' מפני שנת חנם ושם שאלו מי הם גדולים תנו עיניכם בכירה שחזרה לראשונים כו', הרי דאם הצבור נשחתיך במדות גרוע יותר מאם נשחתיך במצות ולכן אמר ר' יוחנן חלק דף ק"ח בא וראה כמה גדול כוחו של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גור דינם אלא על שפשטו ידיהם בגזל דכתיב הנני משחיתם כי מלאה הארץ חמס שעל עריות דין צבור יש להם והי' מרחם עליהם אבל על נמוסיות לא יתכן, ולכן על חלול שבת בעו"ג שנתפשט אז יכולים לקנות כי יאחר להם כי הם צבור ואף בעו"ג אמרו בספרא (קדושים צב. צה) והנפש ונכרתה שאין הצבור נכרתין אבל כיון שפרצו בנמוסיות הולכים בהרבות והצים לחמוס ולגזול ונשחתיך במדות כי המה כחיותו טרף אז נקום ינקם ה' ולא יאחר כי איך נחשוב להם אם כיחידים הלא על מצות הן נכרתין ואם כצבור הלא על נמוסיות הן יתמו, וכן בדור המבול על גול לבד היה דנן כיחידים אבל כיון שהשחית כל בשר דרכו אם היה דן אותן כל יחיד לעצמו היה נכרת וע"כ דדן אותם בהצטרף כצבור והיו נכרתין עבור הגול, ולכן מצאנו שעל העגל שהי' החטא בעו"ג מחל הקב"ה להם ונתרצה להם אבל על מרגלים שהי' לשון הרע וכפיות טובה לא מחל

להם ונגזר במדבר הזה יתמו. ובוזה אתי שפיר המדרש שהובא בילקוט (ס"ס רלד) והמים להם חומה מלמד שעמד סמאל ואמר רבש"ע לא עבדו עבודה זרה ישראל במצרים ואתה עושה להם נסים כו' ונתמלא עליהם חמה וביקש לטובען (לכן כתוב חמה חסר וי"ו), היינו דעל הנסים שעשה להם בהוציאם ממצרים לא טען משום דהגם היו נשחתיך במצוות כמו שעבדו עו"ג והפרו ברית מילה אבל מיושרין היו במדות שלא הי' בהן לשון הרע והיו אוהבין זה את זה יעו"ש מכילתא בא פ"ה (פ' כח) ולכן בצבור הקב"ה עושה להן נסים אבל במים כשנחלקו לד' תנות (מכילתא יד ס"פ יג) ויש שאמרו נשוב מצרימה הלשין שצריך לדון אותם כיחידים והן נכרתין על עו"ג והיך אתה עושה להם נסים ודו"ק.

3. דף על הדף תענית דף כט עמוד ב

בגמ': ט' באב שחל להיות בשבת וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת וכו' ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. הגאון הנצי"ב בעמק שאלה על השאלות דר' אחאי גאון (שאלתא קנ"ח אות ג') כתב לדייק מדברי הרמב"ם שס"ל שרק בערב ט' באב שחל בשבת התירו חז"ל לערוך סעודה יותר מלימודו ואפילו כסעודת שלמה, אבל בט' באב עצמו שחל להיות בשבת לא חייבו אותו לחסר מסעודתו, אבל מ"מ לא התירו לאכול סעודה יותר מלימודו, וזהו שלא כדברי הגמרא שלפנינו שמבואר בשניהם "ומעלה על

שלחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו", וע"ש בהעמק שאלה במה שכתב בדברי השאלות ובמש"כ שם להוכיח שהרמב"ם והשאלות היתה להם גירסא אחרת בדברי הש"ס, ולפניהם היתה הגירסא "ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו". הרי דלפי גירסא זו הוזכר בברייתא רק דין ערב ט' באב שחל בשבת, אבל לא הוזכר דינו של ט' באב עצמו שחל להיות בשבת.

במג"א (סי' תקנ"ב ס"ק י"ד) כתב בשם הרוקח, דאעפ"י שמותר לאכול כסעודת שלמה, מ"מ צריך לישב בסעודה זו "בדאבת נפש שלא ינהוג בשמחה", ומטעם זה מסיק במגן אברהם "ולכן לא ישב בסעודת חברים, ואם חל מילה באותו שבת יעשה הסעודה קודם מנחה".

ובספר בכור שור בתענית (ל ע"א) העיר על המג"א הנ"ל וז"ל: "ותו כיון דמוכח כאן דזה הוה כעין אבילות מה שממעט חברים הרגילים אצלו, א"כ אסור בשבת, ולא דמי למ"ש המ"א שם בשם הרוקח שישב בדאבון נפש, דההוא הו"ל צינעה ודברים שבלב כמ"ש לב חכמים בבית האבל, ומי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה ג' עם חבריו ומיודעיו ומונע שבת זה הו"ל כאבילות בפרהסיא".

והנה בפרי צדיק להרה"ק ר' צדוק מלובלין זצ"ל (פר' דברים אות יז) כתב להעיר מדוע מקיש בברייתא כסעודת שלמה בשעתו, וטפי הו"ל להברייתא לאשמעינן רבותא טפי שמותר להעלות בסעודה זו אפילו כסעודת אברהם שהרי בבבא מציעא פ"ו: איתא "למימרא דסעודתא דאברהם אבינו עדיפא מדשלמה, והכתיב ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סולת וששים כור קמח עשרה בקר בריאים ועשרה בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים (מלכים ה: ב - ג) ואמר גוריון בן אסטיון משמיה דרב הללו לעמילן של טבחים ור' יצחק אמר הללו לציקו קדירה וכו', ואילו גבי אברהם כתיב ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב (בראשית י"ח: ז) ואמר רב יהודה אמר רב בן בקר אחד רך שנים וטוב שלשה, התם תלתא תורי לתלתא גברי, הכא לכל ישראל ויהודה שנאמר יהודה וישראל רבים כחול אשר על [שפת] הים (מלכים א' ד: כ) ", הרי מבואר מדברי הגמרא שאף שמצד כמות המאכלים היתה סעודת שלמה יותר גדולה מסעודת אברהם, אבל מ"מ מצד מה שהגיע לכל אחד מהמסובים היתה סעודת אברהם יותר גדולה מסעודת שלמה, ואם כן הו"ל להברייתא לאשמעינן שבערב ט' באב ובט' באב שחלו להיות בשבת שמותר לאכול אפילו כסעודת אברהם אבינו שזהו רבותא טפי ממה דאיתא בברייתא שמותר לאכול אפילו כסעודת שלמה.

וכתב בפרי צדיק שם, שלפי הערת הבכור שור מדויק מה דאיתא בברייתא "אפילו כסעודת שלמה", שהחידוש בסעודת שלמה הוא שבסעודת שלמה היה עם רב כמבואר בגמרא שם שסעודתו היתה לכל ישראל ויהודה כדכתיב "יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים" (מלכים א' ד, כ). והברייתא באה לאשמעינן שבערב ט' באב וט' באב שחלו להיות בשבת מותר לו לאכול כסעודת שלמה, היינו שמותר לאכול אפילו כסעודת שיש בה הרבה אנשים ושיש בה משום סעודת מרעים, ואפילו אם אינו רגיל לסעוד בכל שבת עם חבריו ומיודעיו מותר לו לעשות כן, ושלא כדברי המגן אברהם...

עוד אמר כ"ק אדמו"ר מוהר"א מסטריקוב זצ"ל בביאור ההגדרה "כסעודת שלמה בשעתו" בשם מו"ר מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל שביאר שהכוונה במש"כ שלמה בשעתו הוא על אותו הזמן ששלמה ירד ממלכותו, ואמר אני שלמה וכו' ולא האמינו לו, וכדאיתא בגמ': (גיטין ס"ח ב) על ההיא שעתא אמר שלמה מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וזה היה חלקי מכל עמלי, מאי "וזה" רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו, היה מחזור על הפתחים, כל היכא דמטא אמר אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים, כי מטא גבי סנהדרין אמרו רבנן מכדי שוטה בחדא מילתא לא סריך וכו'.

וביאר הרב מלובלין זצ"ל שהכוונה כסעודת שלמה בשעתו הוא לאותה השעה, ונרמז בזה מהות ענין האבילות על החורבן, ובא לומר שכמו שמצינו אצל שלמה שהיה מלך בתחילה, וגם בסוף ימיו חזר למלכותו, ורק באמצע היתה אצלו תקופה שירד ממלכותו, כמו"כ נרמז לעם ישראל שאין להתייאש ממצב זה של החורבן, שהרי היה לנו ביהמ"ק ובקרוב נזכה לגאולה שיבנה ביהמ"ק, ורק כל מצב זה של החורבן הוא איזה תקופה באמצע וכעין המצב שהיה אצל שלמה בשעתו. ע"כ. (והיה זה הד"ת האחרון שאמר ברבים בעוה"ז, בשבת חזון תשס"א שה' ערב ט"ב שחל בשבת, חודש קודם פטירתו להיי העוה"ב ביום ט"ו אלול תשס"א) זי"ע.

רעיון נוסף בענין זה אמר כ"ק אדמו"ר בעל הפני מנחם מגור זצ"ל דר"ל, דאף דידיע שנגזר עליו שיהיה הדיוט וירד ממלכותו, עכ"ז בעת מלכותו נהג במלכות, כמו"כ בערב ט' באב אף שיודעים שבבליה יהיה ט"ב וכו' עכ"ז כעת יש לנהוג כמו בשבת ע"כ.